

אסור למדינה למנוע נסיעה בשבת/ עמנואל גרוס, הארץ, 19.04.15

בוויכוח עתיק היומין בדבר אופיה של ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית התנהל באחרונה סיבוב נוסף. התלווה אליו דיון בשאלה מה כולל ערך כבוד האדם. האם הוא כולל גם את הזכות להתקיים בכבוד? האם הוא מעניק את הזכות לתחבורה ציבורית בכל ימות השבוע? סוגיית התחבורה הציבורית בסופי שבוע ובימי חג ומועד שבה ועלתה לתודעה הציבורית, משום ששביעי של פסח חל השנה ביום שישי, וכך הגדיל את משך הזמן שבו שבתה רוב התחבורה הציבורית, ואזרחים שאין ברשותם מכונית נותרו בבתיהם, ללא אפשרות לבקר קרובים או חברים. שר התחבורה, ישראל כץ, הדף את הביקורת נגדו, שאינו עושה דבר כדי להנהיג תחבורה בכל ימות השבוע, בטענה שמדובר בתלונות של "אנשי שמאל". אבל הביקורת על שר התחבורה לא באה מצד שמאל דווקא. תחבורה ציבורית אמורה לשרת את כל תושבי ישראל, בלי קשר לעמדתם הפוליטית. היא חלק מאגד זכויות חברתיות שכל מדינה מתוקנת מעניקה לאזרחיה. די להסתכל בנעשה במדינות דמוקרטיות במערב, דוגמת צרפת, אנגליה או ארה"ב. בכולן יש תחבורה ציבורית, ואדם הנזקק לה יכול להשתמש בה בכל עת. הסיבה לכך שבישראל אין תחבורה ציבורית בשבת קשורה בהסכמים מתקופת ראשית המדינה. זהו "הסטטוס־קוו", לאמור הקפאת מצב התחבורה עת הוקמה המדינה. כך, במקומות הבודדים שבהם הונהגה אז תחבורה ציבורית בשבת היא ממשיכה להתקיים, ואילו ברוב היישובים, שבהם לא היתה תחבורה ציבורית, היא ממשיכה לא להתקיים. ההבנות עם המפלגות הדתיות התקבלו בימי ראשית המדינה מתוך רצון לשמר את אופיה היהודי של ישראל. עם כל הכבוד למבקשים לשמור על האופי היהודי, אין לשכוח שישאל היא גם מדינה דמוקרטית המחויבת לספק לאזרחיה את מינימום הקיום בכבוד. מינימום זה כולל גם את הזכות להיות מסוגל לנוע בכל ימות השבוע ובכל אזורי הארץ. אין זה מעניינה של המדינה לכפות על אזרחיה את חוקי השבת. המדינה מחויבת לספק לכל אדם את השירותים החיוניים כדי לאפשר לו לנהל את חייו בכבוד, ובכלל זה את היכולת לנוע ממקום למקום בתחבורה ציבורית. אם אכן אופיה של ישראל כמדינה יהודית אינו מאפשר נסיעה בשבת, יואילו גם שרי הממשלה וחברי הכנסת לא להפר את קדושת היום בנסיעה במכוניותיהם הפרטיות. הגיעה העת לחוקק את חוק יסוד: זכויות חברתיות, שמשום מה אישורו בממשלה ובכנסת מתמהמה. בדברי ההסבר להצעת החוק, שנכתבו עוד בשנת 2002, נאמר: "זכויותיו החברתיות של האדם אינן נופלות בחשיבותן מזכויותיו האזרחיות והמדיניות. עקרון כבוד האדם מחייב לא רק כי המדינה לא תתערב בחייו של האדם בדרך שיש בה פגיעה בכבודו, אלא גם כי המדינה תיצור תנאים אשר יאפשרו לאדם קיום בכבוד אנושי." יצירת תנאים של קיום בכבוד פירושה גם מתן אפשרות לכל אדם שאינו בעליה של מכונית להיות מסוגל לנוע בחופשיות בכל ימות השבוע ובכל רחבי המדינה באמצעות תחבורה ציבורית שהמדינה מספקת. לגיטימי להתווכח מהם סמליה היהודיים של מדינת ישראל. לא לגיטימי לכפות על אנשים להקפיד על מצוות הדת, כמו איסור נסיעה בשבת, במרחב הציבורי. ישראל היא מדינה יהודית ודמוקרטית, ולכן צריך לנהוג בה לא רק חופש דת, אלא גם חופש מדת. לאמור, כל אזרח יבחר כיצד להגשים את אמונתו, בלי שהמדינה תכפה עליו אורח חיים מסוים. לפיכך, אסור למדינה למנוע מאזרחיה תחבורה בשבת מטעמי דת. לא כך נוהגות מדינות דמוקרטיות, שישאל מבקשת להימנות עליהן.

פרופ' גרוס הוא מומחה למשפט פלילי בפקולטה למשפטים באוניברסיטת חיפה.